

Aleppo
Syrië

Aleppo is de stad waar de meeste van mijn dierbare voorouders waren geboren, zeker van vaderskant. De familie van mijn moeder was afkomstig van Damascus, de hoofdstad van Syrië. Daar hadden mijn vader en mijn moeder elkaar voor het eerst ontmoet.

‘Het was liefde op het eerste gezicht,’ heeft mijn moeder altijd beweerd. ‘Je vader, een rijzige man. Ik kon mijn ogen niet van hem afhouden.’

Dat klonk mooi in mijn oren. Ik was zonder twijfel een kind dat uit liefde geboren was.

Ooit was Aleppo een grootstad met ongeveer 2,7 miljoen inwoners. De stad ligt in het noordwesten van Syrië, in vogelvlucht op zo’n driehonderdvijftig kilometer van de Turkse plek waar mijn vader vaak heen moest.

‘Als je met de auto gaat, moet je meer dan vijfhonderd twintig kilometer rijden,’ wist papa. ‘Je bent dan minstens zeven uur onderweg.’

Papa moest vroeger voor zijn werk vaak naar Turkije rijden. Voor 2012, vernam ik later. Toen het nog veilig was, toen de Syrische en de Turkse president niet met elkaar overhooplagen. Het leek een eeuwigheid geleden.

Aleppo, een van de oudste onafgebroken bewoonde steden ter wereld, ligt tussen de Middellandse Zee en de Eufraat. Historici hebben aangetoond dat de stad al minstens achtduizend jaar bewoond wordt. Ik

was bijzonder trots dat ik hier had mogen wonen, al kreeg ik dat niet uitgelegd. Er viel tot 2010 veel te beleven met al die verschillende culturen die elkaar verrijkten. Sjiieten, soennieten en christenen. Joden woonden er niet, voor hen was het in Aleppo te gevaarlijk na enkele oorlogen tussen het Syrische en het Israëlsche leger. Toch had de stad lange tijd rust gekend en was de bevolking verdraagzaam. Iedereen had er zijn plekje, een thuis waar het goed was om te wonen. Maar schijn bedriegt, zag ik al gauw in.

Mijn papa was professor geschiedenis. Zijn basisstudies had hij aan de universiteit van Damascus gedaan. Dat was de oudste en voor lange tijd de meest gerenommeerde universiteit in Syrië. Daarna ging hij nog jarenlang voortstuderen in het buitenland: Frankrijk, de Verenigde Staten en Rusland. In 2003 kreeg hij een lesopdracht aan de universiteit van Aleppo. Hij gaf zijn cursussen meestal in het Engels. Mama werkte als tolk in een handelskantoor en had veel contacten met ondernemers uit het buitenland. Ze sprak vloeiend Frans en Duits, en ook Engels, al beheerste papa deze taal beter.

Mijn vader had interessante connecties met eminente professoren uit Amerika, Groot-Brittannië, Frankrijk, Italië, Spanje, Duitsland en België. Ook sprak hij weleens met een Israëlsche professor, Ehud Harari. Papa had hem lang geleden ontmoet op een congres in Parijs en bewonderde hem om zijn kennis van de Arabische cultuur. Dat mijn vader en professor Harari elkaar kenden, was niet zonder gevaar. Agenten van de Syrische geheime dienst spoorden immers al jaren mensen op die contacten hadden met Israëliërs. Het regime van Bashar Hafiz al-Assad vreesde vooral de spionageactiviteiten in eigen land.

Ik moest nog acht worden toen op 12 augustus 2011 hevige protesten uitbraken.

Duizenden demonstranten verzetten zich met hand en tand tegen het autoritaire regime van president Bashar al-Assad. Ze waren hem beu, vonden hem te hardvochtig en te dictatoriaal. Wat begon als geweldloos verzet, mondde het jaar daarop uit in een militair conflict.

‘Aleppo brandt,’ zei papa. ‘Wat een waanzin!’

De oproerpolitie trad ongemeen hard op en doodde in koelen bloede tientallen betogers. Gewelddadige tegendemonstraties van de aanhangers van president Assad volgden onmiddellijk. Het hek was van de dam.

Omdat het Syrische regime weigerde te stoppen met geweld tegen zijn eigen burgers, werd het land op 16 november 2011 geschorst als lid van de Arabische Liga. Ik had er nog nooit van gehoord, maar het klonk als een machtige organisatie. Papa vertelde me dat de Liga in 1945 was opgericht. Het hoofdkwartier lag in Caïro, de hoofdstad van Egypte.

‘Wat doen ze zoal?’ wilde ik weten.

‘Hoe zal ik het je uitleggen ...’ twijfelde papa. ‘Laat ik het zo stellen, de Arabische Liga bevordert de samenwerking tussen de Arabische landen en komt op voor hun gemeenschappelijke belangen.’

‘Om welke landen gaat het?’

‘Qatar, Egypte natuurlijk, Irak, Koeweit, Jordanië, Palestina, Saoedi-Arabië. Te veel om op te noemen.’

‘Syrië is dus geschorst,’ mompelde ik. ‘Helpt die schorsing om de toestand te verbeteren?’

‘Niet echt.’

Het politieke kluwen interesseerde me niet. Ik stelde geen verdere vragen. Ooit zou de oorlog stoppen. Dat wist ik gewoon. We hadden geen hulp van andere landen nodig.

Het geweld bleef maar toenemen. Geregeld hoorde ik schoten. Sluipschutters op de daken knalden erop los. Mensen vielen kermend of schreeuwend neer. Ik kreeg er koude rillingen van en dook dan geschrokken onder de tafel.

‘Wat gebeurt er toch allemaal?’

Papa probeerde me telkens weer gerust te stellen.

‘Het zijn gekken die de boel op stelten willen zetten. Trek het je niet aan. Het waait wel over.’

‘Er komt toch geen oorlog?’

‘Welnee!’

Toch mocht ik zelden naar buiten. Als mijn ouders het niet zagen en de straten stil waren, trok ik er nu en dan op uit. Ik waagde me nooit ver van huis. Soms zag ik soldaten, die me donker aanstaarden, en bleef dan stokstijf staan. Ze lieten me wel met rust. Ik ademde diep in en maakte me als een bange haas uit de voeten.

2

Papa vergiste zich. Op 10 februari 2012 brak de gewapende opstand pas echt los. Bomauto's ontploften dicht bij leger- en politiekazernes. Het hield maar niet op. Op 18 maart 2012 explodeerde een bomauto in een woonwijk. Meer dan dertig mensen raakten gewond. Er vielen drie dodelijke slachtoffers, een burger en twee politiemensen. Het ontaardde in een heuse oorlog tussen het regeringsleger en de verschillende rebellengroepen.

'Wanneer stopt het?' jammerde ik.

'Binnenkort,' hield papa vol.

De tegenstanders van president Assad begonnen een hevig offensief tegen de stad Aleppo. Ze lieten zich inspireren door de onrust die de hoofdstad Damascus al maanden in haar greep hield. Het Syrische leger reageerde door luchtaanvallen uit te voeren en dropte zware bommen op Aleppo. Bij elke ontploffing hield ik mijn hart vast. Als de explosieven dicht bij mijn huis ontploften, plaste ik van angst in mijn broek. Ik schaamde me.

'Ach, dat geeft niet,' troostte mama me. 'Neem maar een douche en trek schone kleren aan. Het is normaal dat we allemaal een beetje bang zijn.'

Papa bleef zoals altijd optimistisch.

'Het wordt maar een korte oorlog. Het Syrische volk smakt naar vrede. Wacht maar af.'

Ik wist wel beter. Ondanks het heftige verzet van het regeringsleger drongen steeds meer rebellen de buitenwijken binnen. Er braken zware gevechten uit in het stadscentrum. Papa en mama begonnen toch voor een bloedbad te vrezen.

'Jij blijft binnen,' waarschuwde papa me voor de zoveelste keer.

'De oorlog zou niet lang duren, heb je gezegd.'

Papa drukte me tegen zijn borst en streelde mijn haren. Hij probeerde me gerust te stellen.

'Geloof me, het komt goed. Maar we moeten wel voorzichtig zijn.'

'Het gevaar loert buiten om elke hoek,' trad mama hem bij. 'Doe wat papa zegt en ga alsjeblieft de straat niet op.'

Natuurlijk hield ik me dit keer aan het verbod en bleef angstvallig thuis. Ik was mijn leven niet beu.

Mama kreeg slecht nieuws. Het handelskantoor waar ze werkte, sloot zijn deuren. Handel met het buitenland was niet meer mogelijk.

'Ach, het is nu zo,' zei ze gelaten. 'Ik kan er niets aan veranderen.'

Als het relatief veilig was, ging papa naar de universiteit. Hij gaf het niet snel op en werkte hard, maar bleef wel op zijn hoede. Een vriend van vandaag kon morgen een vijand zijn. De situatie verslechterde. Misschien vermoedde papa wel dat het geweld zou toenemen, maar wilde hij het niet toegeven. Hij relativeerde de oorlog voortdurend.

Natuurlijk geloofde ik hem niet en maakte ik me behoorlijk zorgen. De dagen verliepen onzeker en gespannen. Wat konden we verwachten? Het enige wat we wisten, was dat de oorlog als een zwarte schaduw boven ons hoofd hing.

De rebellengroepen veroverden het oostelijke deel van Aleppo. Het

westelijke deel bleef in handen van het regeringsleger. Mijn ouders en ik woonden in het niemandsland, een smalle strook tussen het oostelijke en het westelijke deel. Het regeringsleger van Bashar al-Assad én de rebellen belaagden ons onafgebroken. We zaten als ratten in de val.

‘Naar beneden!’ schreeuwde papa op een dag in juli. ‘Haast je!’

De kelder bood een vals gevoel van veiligheid. Ik klemde me tussen mijn ouders in en huiverde van doffe ellende. Na een angstige nacht keerden we terug naar de huiskamer op de benedenverdieping. Papa wilde de situatie meteen gaan verkennen. Dat vond mama maar niets.

‘Waarom zou je?’ waarschuwde ze. ‘Je loopt gevaar. Ik wil je niet kwijt.’

‘Ik zal voorzichtig zijn,’ suste hij.

Papa bleef meer dan een uur weg. Het duurde een eeuwigheid. Hij zag bleek toen hij terugkwam.

‘Afschuwelijk,’ mompelde hij.

Ziekenhuizen, scholen, huizen en appartementen waren platgebombardeerd, meestal door het regeringsleger. President Assad ontkende alles met klem.

‘Wij zijn geen onmenssen,’ beweerde hij. ‘Het is propaganda van de rebellen. Het zijn zij die hun granaten op de stad afvuren. Wij houden het beschaafd. Ik wil niet dat er burgers worden getroffen. Zij verdienen beter.’

Hoe kun je een oorlog nu beschaafd noemen? vroeg ik me af.

3

Op 24 juli 2012 lanceerde het Vrije Syrische Leger, opstandelingen tegen president Assad, een felle aanval op het stadscentrum. Het offensief leidde tot ongemeen hevige gevechten in de oude stad van Aleppo. Het regeringsleger sloeg hard terug en bombardeerde de plaatsen die door de rebellen bezet waren. Syrische helikopters wierpen de beruchte barrel bombs op de stad. Het waren olievaten, gevuld met TNT en schrootmetaal, ijzer en ander vernietigend spul. Het had een verwoestend effect. En zo bleven grote delen van Aleppo stevig in handen van Assads troepen. Papa had de oude stad jarenlang bestudeerd en zag de vernielingen met lede ogen aan.

‘Waardevolle architectuur uit de twaalfde en dertiende eeuw is zwaar beschadigd,’ zei hij. ‘Honderden historische gebouwen worden met de grond gelijk gemaakt. De oude Syrische cultuur wordt compleet weggevaagd.’

Hij vond het verschrikkelijk en kreeg tranen in zijn ogen.

De rebellen trokken zich noodgedwongen terug. Toch bleven ze het regeringsleger met zwaar geschut bestoken. Het Syrische volk betaalde een hoge prijs. Tienduizenden onschuldige burgers kwamen om. Papa sloeg met zijn vuist op de tafel. Ik had hem nog nooit zo woedend gezien.

‘President Bashar al-Assad is een idioot,’ tierde hij. ‘Waarom gooit hij die smerige barrel bombs op de stad? Hij moet toch weten dat dit veel slachtoffers maakt? En de rebellen? Die zijn geen haar beter. Ze moorden er maar op los.’

Mama reageerde ook verbolgen, maar ze was vooral bang.

‘Je hebt gelijk. Maar zeg dat toch niet zo luid. Straks word je nog opgepakt.’

De hevige gevechten tussen het leger van Bashar al-Assad en de soldaten van het Vrije Syrische Leger verdreven veel doodongeruste burgers uit de stad.

‘Wat wil het Vrije Syrische Leger bereiken?’ vroeg ik aan papa. ‘Leg me dat eens uit.’

Hij wikte en woog zijn woorden, en zweeg. Daar werd ik zelf stil van. Zijn zwijgen beloofde weinig goeds. Het was alsof hij zijn gedachten niet op een rijtje kreeg. Of dat ze te erg waren voor woorden.

Ik zat met mijn armen over elkaar op een stoel en deed een nieuwe poging.

‘Papa, toe, vertel het me. Wat kunnen we van het Vrije Syrische Leger verwachten?’

‘Vertel het hem,’ smeekte mama. ‘Abdel heeft recht op de waarheid. Hij is oud genoeg om het te begrijpen.’

‘De waarheid?’ antwoordde papa. ‘Het is maar hoe je het bekijkt. Elk verhaal heeft twee kanten. Dat maakt het zo moeilijk.’

Papa staarde me enkele seconden aan en kwam toen voor me staan. Hij hurkte neer en keek in mijn ogen.

‘Het afgelopen jaar zijn er veel protesten uitgebroken tegen het regime van Bashar al-Assad,’ zei hij uiteindelijk. ‘Dat heb je zelf kunnen merken. Veel betogingen werden meteen gewelddadig onderdrukt. Kolonel Riad al-Asaad beweert dat hij de demonstranten wil beschermen tegen de aanvallen van het regeringsleger.’

Ik wilde het allemaal begrijpen, maar het was zo ingewikkeld. Wie

waren de goeden en wie de slechten? En was het wel zo gemakkelijk om dat onderscheid te maken? Ze moordden er tenslotte allemaal op los.

‘Wie is Riad al-Asaad precies?’

Het werd stil. Papa draaide met zijn ogen en aaide me liefdevol over mijn hoofd.

‘Een kolonel die op 4 juli 2011 gedeserteerd is,’ antwoordde hij uiteindelijk. ‘Hij heeft de kant van de rebellen gekozen.’

‘Hij is dus een belangrijk man,’ onderbrak ik hem.

‘En of. Ooit was kolonel Riad al-Asaad een goede vriend van president Assad. Maar daar kwam een eind aan. Hij vluchtte naar Turkije, kreeg er bescherming van het leger en richtte op 29 juli 2011 het Vrije Syrische Leger op.’

Mijn vader wist elk detail, elke datum.

Ik liet het even bezinken, maar zijn antwoord bracht me in de war. Hoe kon iemand zomaar van kant veranderen? Papa legde zijn hand op de mijne. Zijn gezicht stond strak.

‘Wil kolonel Riad al-Asaad de mensen echt beschermen, hun een beter leven geven?’

‘Ik betwijfel het,’ zei papa snel. ‘Het is er hem vooral om te doen om macht te krijgen in Syrië. Hij is iemand die profiteert van de ellende van de burgers om er zelf beter van te worden. Ik geloof niet echt in zijn goede bedoelingen.’

Mijn verwarring werd zo groot dat het me duizelde. Ik begreep het gewoon niet. Er moest toch iemand zijn die het oprecht meende, een man of vrouw die zich het lot van de mensen echt aantrok?

‘Hoe komen de rebellen aan hun wapens?’ vroeg ik na een tijdje.

‘Die moeten toch ergens vandaan komen?’

Papa wist het waarschijnlijk wel, maar hij liet niets meer los. Ik veronderstelde dat hij niet wilde dat ik me zo verdiepte in de burgeroorlog, hoewel die ook mijn leven bepaalde.

‘Je bent nog jong,’ mompelde hij. ‘Over dit soort kwesties zou je je geen zorgen hoeven maken. Ik had een betere toekomst voor jou in petto.’

Ik zakte onderuit in mijn stoel en zoog mijn longen vol lucht. Dat hielp om weer een beetje tot mezelf te komen. Ik die alles wilde weten, kreeg geen duidelijke antwoorden. Papa zag er bedachtzaam en zelfs een beetje afstandelijk uit. Ik werd er stil van. Wat stond me nog meer te wachten? Niemand die het kon voorspellen, zelfs mijn vader niet, een man die zoveel wist. Ik liet niet los en vroeg: ‘Maar wie helpt het Vrije Syrische Leger? Die rebellen klaren het toch niet in hun eentje?’

Papa aarzelde en gaf toen toch antwoord: ‘Ze krijgen al een tijd steun van Turkije, Saoedi-Arabië en Qatar. Ook enkele Europese mogendheden ondersteunen de rebellen met geld en wapens.’

Na het avondeten vluchtte ik de keuken uit en trok me terug op mijn slaapkamer. Het wordt ooit anders, dacht ik, beter en veiliger. Ik moest gewoon geduld hebben ...

De strijd kreeg elke dag meer het karakter van kille straatgevechten, man tegen man, met sluipschutters aan beide kanten, die zich op hoge gebouwen verscholen. Ze schoten in het wilde weg op iedereen die in de buurt kwam. Het bleef bijzonder onveilig buiten. Sommige burgers verlieten de stad zo snel ze konden, op zoek naar een vredevol bestaan. Maar waar konden ze naartoe? Niemand die het me kon vertellen. Heel Syrië was nu een broeihaard van geweld.

Papa en mama bleven in Aleppo, al was het niet van harte. Ik vond het dapper van hen, maar ik had er ook moeite mee. Ik snakte naar een veilige omgeving, waar er niet op leven en dood werd gevochten. Als het relatief veilig was, ging papa nog altijd naar de universiteit. Hij wilde zijn levenswerk niet opgeven, zijn onderzoek naar Syrische conflicten tijdens de middeleeuwen en daarna. Mama vond het maar niets dat hij zich nog naar de universiteit waagde. Ze wilde hem thuis houden, maar papa deed zijn zin.

‘Ik ben geen lafaard. Ooit komt er een eind aan het bewind van Bashar al-Assad. Ook de rebellengroepen zullen op den duur toegevingen moeten doen. Voor mijn studenten, die vaak politieke ambities hebben, is dan een belangrijke rol weggelegd.’

Papa bleef meestal voorzichtig. Hij deed nog maar zelden uitspraken in het openbaar. Dat kon hem namelijk zijn leven kosten. Thuis was hij opener. Daar kon het minder kwaad, al hadden de muren soms oren. Het was altijd opletten geblazen voor verklikkers.

‘Afschuwelijk,’ hoorde ik papa een keer tegen mama zeggen, ‘zelfs je beste vriend kan je verraden. Dat is toch geen leven?’